

Potenciálok

Elektrokémiai egyensúly

2/14

- edény szemipermeábilis hártyával elválasztva
- KCl oldat, negatív ion nem tud átlépni
- kvantitatív jellemzés: elektrokémiai potenciál

$$\mu = \mu^{\circ} + RT \ln c + zFE$$

- ha ez egyenlő a két oldalon, akkor egyensúly van

$$\Delta\mu = \mu_A - \mu_B = RT \ln(c_A/c_B) + zF(E_A - E_B) = 0$$

- átrendezve kapjuk a Nernst egyenletet:

$$E_A - E_B = -RT/zF * \ln(c_A/c_B)$$

- az "A" oldal felel meg a sejt belsejének: pozitív ion itt nagyobb koncentrációban: potenciál negatív
- mindig a sejt belsejét nézzük a kívülálgal szemben; az 0 potenciálon van

3/14

Az egyensúlyi potenciál értéke

- ha $z = 1$, $T = 273,15 + 29,2$ K és áttérünk lg -re:

$$E_A - E_B = -60 \text{ mV} * \log(c_A/c_B)$$

- vagyis belső oldalon pl. K^+ 10-szeres koncentrációban - egyensúlyi (ekvilibrium) potenciál -60 mV
- ionok mozgásai:
  - $|MP| = |\text{ekvilibrium potenciál}|$ - ion nem mozog
  - $|MP| > |\text{ekvilibrium potenciál}|$, de azonos előjelű - elektromos gradiens szerint mozog
  - $|MP| < |\text{ekvilibrium potenciál}|$, de azonos előjelű - kémiai gradiens szerint mozog
  - ellenkező előjelű: mindkettő egy irányban mozgatja

4/14

Donnan egyensúly I.

- sejt belsejében semleges pH-n nem diffundáló nagy negatív ionok: fehérjék, polifoszfátok
- ezzel próbálták magyarázni a nyugalmi potenciált
- szemipermeábilis hártya, KY és KCl oldatok, $0,1$ M koncentrációban
- Y^- nem jut át a membránon, Cl^- bemegeg (koncentráció), K^+ követi
- kicsivel több klorid ion; 6000 ion többlet 1 négyzetmikronon: -100 mV (lásd később)
- egyensúly esetén elektrokémiai potenciál azonos, ezért

$$RT \ln(K_A/K_B) + F(E_A - E_B) = 0$$

$$RT \ln(Cl_A/Cl_B) - F(E_A - E_B) = 0$$

- összeadás és rendezés után:

$$K_A Cl_A = K_B Cl_B$$

Donnan egyensúly II.

5/14

- ha 0,1 M-ból indultunk ki, és az átlépő ionok x mól változást idéztek elő az A és B oldalon, akkor

$$K_A = 0,1+x; \quad Cl_A = x; \quad K_B = Cl_B = 0,1-x$$

- ezt behelyettesítve a diffúzibilis ionokra vonatkozó egyenletbe:
- $(0,1+x)*x = (0,1-x)*(0,1-x)$ amiből
- $0,1x+x^2 = 0,01-0,2x+x^2$ és
- $x = 0,01/0,3 = 0,033$
- vagyis:
- $K_A = 0,133; \quad Cl_A = 0,033; \quad K_B = Cl_B = 0,066$
- ezt beírva pl. a K-ra felírt Nernst egyenletbe :

$$E_A - E_B = -60 \text{ mV} * \log(0,133/0,066) = -60 \text{ mV} * 0,3010 = -18 \text{ mV}$$

Donnan egyensúly III.

6/14

- nem igazi sejtre számoltunk, de a koncentrációk nagyságrendje helytálló volt
- ozmótikusan viszont nincs egyensúly, mert az Y iont is figyelembe kell venni ebből a szempontból
- $K_A = 0,133; \quad Y_A = 0,1; \quad Cl_A = 0,033$
- $K_B = 0,066; \quad Y_B = 0,0; \quad Cl_B = 0,066$

- az ozmózisnyomás különbsége a részecskék számának különbségéből számolható

$$\begin{aligned} \Delta\pi &= RT * (\Delta[K] + \Delta[Y] + \Delta[Cl]) = \\ &RT * (0,067 + 0,1 - 0,033) = \\ &24 * 0,133.. = \underline{3,2 \text{ atm !!!!}} \end{aligned}$$

- ez 32 méter magas vízoszlop nyomásának felel meg, ami állati sejt esetében elképzelhetetlen
- figyelmen kívül hagytuk viszont, hogy a sejten belül az Y-nak megfelelő ionok többértékűek, a részecskeszám különbség így kisebb
- az Y iont kihagyva is 0,8 atm a különbség, ezért pumpál a Na-K pumpa 3:2 arányban

Nyugalmi potenciál I.

7/14

- régen a Donnan egyensúllyal magyarázták az ún. "sértési potenciált"
- pontosabb mérési lehetőség: -60 és -90 mV közt
- okok: Donnan egyensúly, K/Na-pumpa, szelektív permeabilitás, egyenlőtlen ioneloszlás
- Donnan egyensúly esetén cseréljük le Na⁺ felét K⁺-ra, majd indítsuk be a pumpát 1:1 arányban - a potenciál nem változik
- csökkentjük le a Na⁺ konduktanciáját: Na⁺ nehezen szivárog vissza, K⁺ ki tud szökni - negatív membránpotenciál

$$I_{Na} = g_{Na}(V_m - E_{Na}) \quad \text{és}$$

$$I_K = g_K(V_m - E_K)$$

- ha a pompa 1:1 arányban dolgozik: akkor a spontán áramok is egyenlőek, bár ellenkező irányúak

$$g_{Na}(V_m - E_{Na}) = -g_K(V_m - E_K)$$

Nyugalmi potenciál II.

8/14

- $g_K : g_{Na} : g_{Cl} = 1 : 0,05 : 0,45$
nyugalomban
- a membránpotenciál közel kell, hogy legyen a K⁺ ekvilibrium potenciáljához: K⁺-potenciál
- hipo-, hiper-, de-, és repolarizáció fogalma
- áramok viszonyából minden levezethető:
  - külső K⁺ növekedése
    - hipopolarizáció ("tökéletes gyilkosság")
  - K⁺ konduktancia növekedése
    - hiperpolarizáció (GABA, ACh)
  - K⁺ konduktancia csökkenése
    - hipopolarizáció (ACh)
  - Na⁺ konduktancia növekedése
    - hipopolarizáció (ACh, glutamát)
  - pompa 3:2 arányú működése
    - hiperpolarizáció (elektrogén pompa)

9/14

A GHK egyenlet

- nem vettük figyelembe a Cl^- iont
- problematikus: egyensúly, vagy gradiens befelé
- ha van gradiens, kell pumpa is - valószínűleg így is van
- minden ion szerepét figyelembe veszi a Goldman - Hodgkin -Katz egyenlet
- nem igazán egzakt levezetésen alapul, de jól egyezik a valósággal

$$V_m = \frac{RT}{F} \ln \left(\frac{p_K K_o + p_{Na} Na_o + p_{Cl} Cl_i}{p_K K_i + p_{Na} Na_i + p_{Cl} Cl_o} \right)$$

10/14

Akciós potenciál (AP)

- a vázolt összefüggések nyugalomban érvényesek - MP változással csatornák is változnak
- ingerület hatására gyors potenciálváltozás, ami végigfut - a kalmáron axonján vizsgálták először
- négyszögimpulzussal ingerlünk elektrotónusos (passzív) majd helyi (aktív) válasz, végül a küszöb elérésekor akciós potenciál
- membrán kapacitása $1 \mu\text{F}/\text{cm}^2$ - először át kell polarizálni a kondenzátort

$$V_t = V_{max} * (1 - e^{-t/RC}) \quad V_t = V_{max} * e^{-t/RC}$$
- térállandó (λ) és időállandó (τ): $1/e$ -re csökken a jel (kb. 37%) ,
- emlős ideg-, és izomsejten 1-3 mm a térállandó, vékony nyúlványokon lényegesen kisebb

11/14

Az AP mechanizmusa

- feszültségzár (voltage-clamp) vizsgálatok alapján
- hipopolarizáció - feszültségfüggő Na-csatornák
- Na⁺ belép (6000 ion 1 μ²-on - 100 mV) - további hipopolarizáció - láncreakció alakulhat ki
- Na⁺-konduktancia 400-szorosára nő, de gyors inaktiváció
- K⁺ kilép (szivárgási + késleltetett csatorna) - repolarizáció, sőt utóhiperpolarizáció
- amplitúdót ekvilibrum potenciálok határolják
- ingerlés erősségével a frekvencia arányos
- abszolút és relatív refrakter - max. 1 kHz
- energiaigény, és a koncentrációk változása igen kicsi - kalmár axonban pumpa ouabainnal bénítva - még 10.000 kisülés
- helyi érzéstelenítők (kokain származékok) - gyors Na⁺ csatorna bénítása

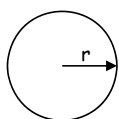
12/14

Ionmozgások AP alatt I.

- a sejtmembrán kondenzátornak tekinthető, fajlagos kapacitása $C = 1 \mu\text{F}/\text{cm}^2 = 10^{-14} \text{ F}/\mu^2$
- a kondenzátorokra érvényes, hogy $Q = U \cdot C$, ahol Q a töltésszám (Coulomb), U a feszültség, C=kapacitás (Farad)
- 100mV membránpotenciál változáshoz tehát: $Q = 10^{-1} \cdot 10^{-14} = 10^{-15} \text{ C}$ töltés átlépésére van szükség 1 μ²-on
- 1 mólnyi ion, $6 \cdot 10^{23}$ db (Avogadro szám) töltése 96500 C (Faraday állandó)
- $6 \cdot 10^{23} : 96500 = x : 10^{-15}$, amiből
- $6 \cdot 10^{23} \cdot 10^{-15} / 96500 = 6 / 0,965 \cdot 10^3 \approx 6000$ ion átlépése kell 1 μ²-on, 100 mV membránpotenciál változáshoz

Ionmozgások AP alatt II.

13/14

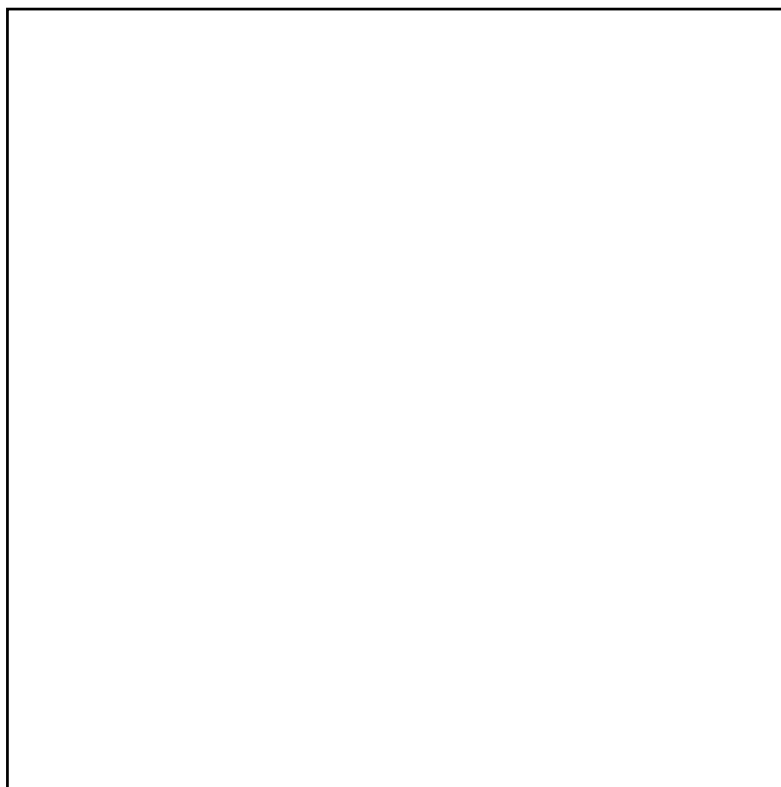

- ha $r=10\mu$
- $F= 4r^2\pi \approx 1200\mu^2$
- $V= 4r^3\pi/3 \approx 4000\mu^3$
- mivel a sejt felülete $1200\mu^2$, az egész sejtbe $6000 \cdot 1200 = 7,2 \cdot 10^6$ Na^+ -ion lép be 100 mV membránpotenciál változáskor
- a sejt belsejében a Na^+ -ion koncentráció 10mM, vagyis $10^{-2} \cdot 6 \cdot 10^{23} \cdot 4 \cdot 10^{-12} = 2,4 \cdot 10^{10}$ darab Na^+ ion van
- a Na^+ -ion koncentráció változása tehát:
- $7,2 \cdot 10^6 / 2,4 \cdot 10^{10} \cdot 100 = 3 \cdot 10^{-2}$, vagyis 0,03%
- ez elhanyagolható a membránpotenciál értéke szempontjából
- a neuronok és gliasejtek közötti intersticiális tér azonban sokkal kisebb, és a kilépő K-ionok nagyobb hatást váltanak ki - glia sejtek szerepe

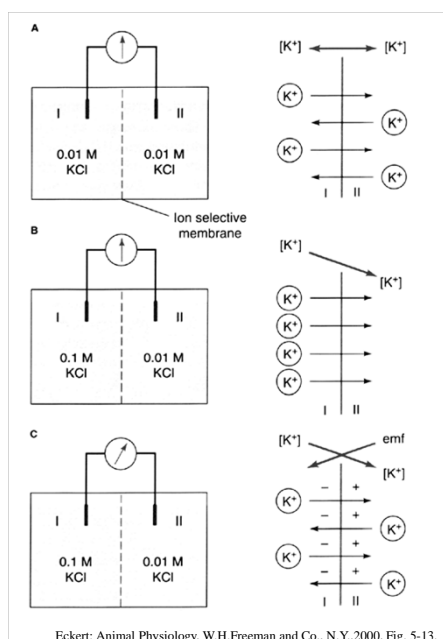
Az akciós potenciál terjedése

14/14

- AP hatására helyi áramkörök
- szomszédos területen is AP alakul ki
- változatlan amplitúdóval tovaterjed (nem dekremenssel), minden-vagy-semmi
- a vezetési sebesség a keresztmetszettel nő
- velőshüvely - óriási sebességnövekedés
- Schwann sejt a periférián, oligodendroglia a központban - mielin-hüvely
- szaltatórikus vezetés - AP regeneráció csak a befűződéseknél
- internódium vezetékként viselkedik
- kalmár: 500μ átmérő, 25 m/s sebesség
- ember: átl. 10μ átmérő, 0,5 m/s sebesség lenne, de helyett 50 m/s
- 3 mm helyett 30 cm vastag idegek kellenének!

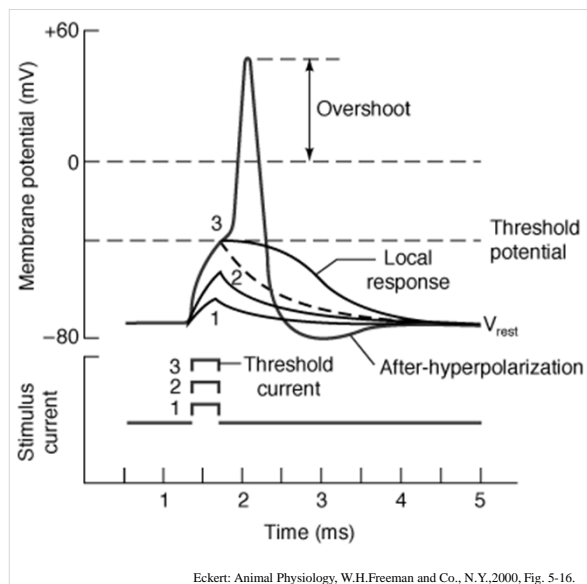

Elektromos és kémiai gradiens

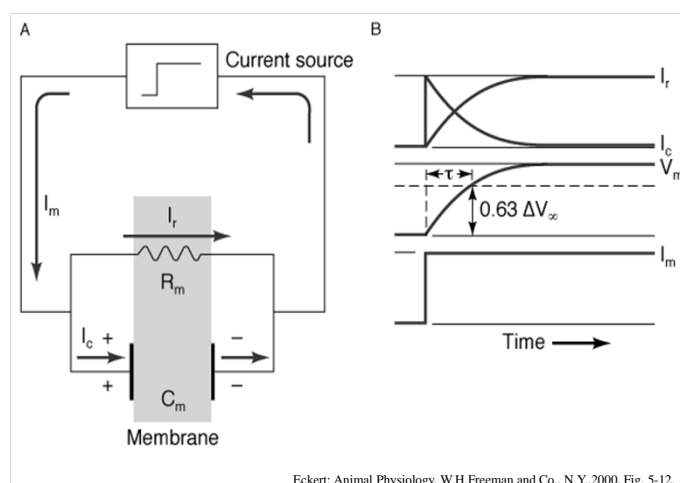

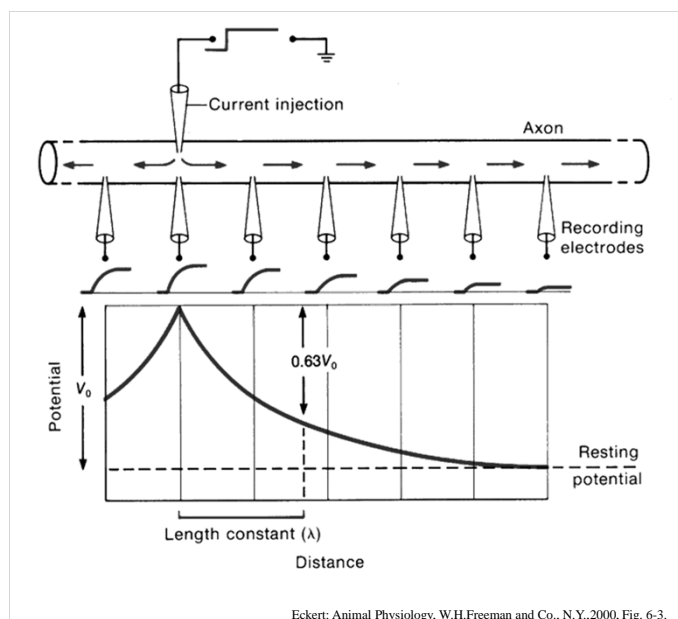
Az akciós potenciál kialakulása

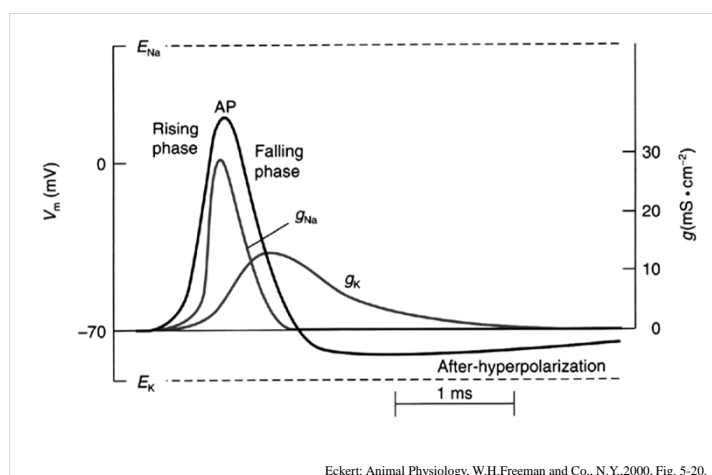
Passzív elektromos tulajdonságok

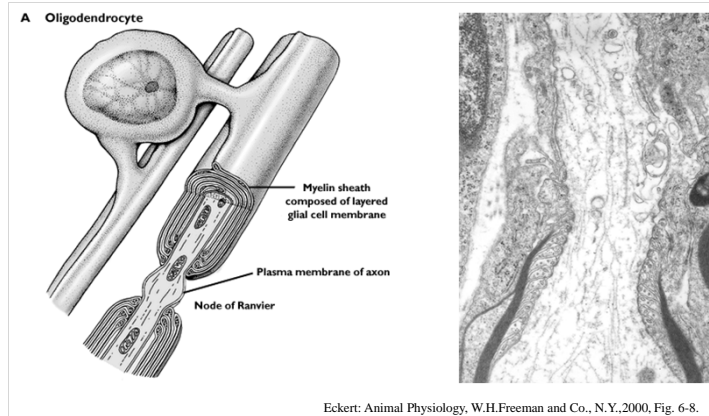
Elektrotónusos terjedés axonon

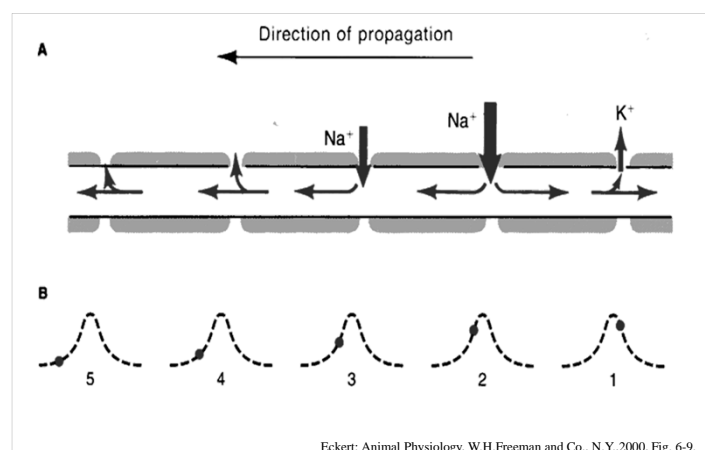
Konduktancia változások AP alatt

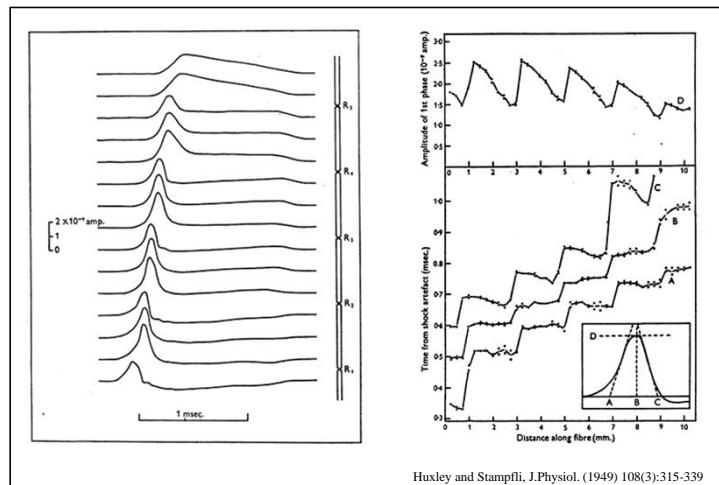
Velőshüvely a KIR-ben

Szaltatórikus vezetés I.

Szaltatórikus vezetés II.

Bal: mielinizált béka idegen terjedő akciós potenciál az internódiumok különböző pontjain regisztrálva

Jobb: a felszálló szár (A), a csúcs (B) és a leszálló szár (C) megjelenésének időpontja az axon mentén (a jelölést lásd a beszűrt ábrán. (D) a csúcs amplitúdója az axon mentén